

N:o 109.

Ank. till Riksd. kansli den 30 april 1906, kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afstående af kronans rätt till den så kallade Fiddevången invid Falsterbo.

(I. A.)

I en till Riksdagen aflåten proposition n:o 101 af den 9 sistlidne mars har Kungl. Maj:t under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att kronan måtte afstå från den rätt till den så kallade Fiddevången invid Falsterbo, som till äfventyrs kunde tillkomma kronan.

I detta ärende har departementschefen till ofvanberörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Uti en till Kungl. Maj:t ingifven skrift hafva S. M. Norman m. fl. ägare af gårdar i Falsterbo, med förmlan att Hvellinge—Skanör—Falsterbo järnvägsaktiebolags järnväg framdragits genom största delen af de jordlotter, som tillhörde östra, och några af dem, som tillhörde västra skiftet af den så kallade Fiddevången, hvilken utgjorde gårdejord till sökandenas fastigheter i Falsterbo, samt att, därest för järnvägsanläggningen toges i anspråk endast de å en ansökningen bifogad karta angifna områden af Fiddevången, återstående delar däraf komme att blifva nästan värdelösa för annan ägare än järnvägsbolaget, i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva, att för järnvägsanläggningen icke erforderliga delar af ifrågavarande jordlotter finge från respektive gårdar afskiljas och till bolaget försäljas.

Ansökan af
gårdsägare i
Falsterbo.

Till följd af nådiga remisser hafva underdåniga utlåtanden öfver ansökningsen afgifvits af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län den 8 september 1903, af kammarkollegium den 19 april 1905 och af justitiekanslersämbetet den 31 januari 1906.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har öfverlämnat underdåniga yttranden i ärendet af magistraten i Skanör med Falsterbo samt af stadens röstberättigade medlemmar vid allmän rådstuga den 20 juli 1903; och har allmänna rådstugan, i likhet med Kungl. Maj:ts befallningshafvande, under visst villkor med afseende å köpeskillingsen för jorden i fråga användande, tillstyrkt bifall till den underdåniga ansökningsen.

Då af kammarkollegium och justitiekanslersämbetet gjorts gällande, att Kungl. Maj:t och kronan skulle kunna göra anspråk på äganderätten till förevarande jord, anhåller jag att för belysande af denna Kungl. Maj:ts och kronans sålunda ifrågasatta rätt, hvilken härledts från gammal tid, få till en början, med ledning af de upplysningar kammarkollegium i sitt underdåniga utlåtande meddelat, lämna en öfersikt rörande den så kallade Fiddevångens historia.

Historik öfver
Fiddevången.

Skanör och Falsterbo, hvilka numera bilda en stadskommun med benämning dels Skanör, dels ock Skanör med Falsterbo, utgjorde fordom två särskilda städer.

Uti sin den 24 februari 1854 afgifna underdåniga berättelse angående Skanör med Falsterbo har kommittén till undersökning af grunderna för städernas beskattning, på tal om den till Skanör med Falsterbo hörande jord, anført, att, då vid såväl Skanör som Falsterbo i äldre tider funnits kungliga slott, det icke kunde betviflas, att till dessa då varit lydande kringliggande jordområden, men att någon utredning icke kunnat åvägbringas angående huru vidsträckt kronans egendom varit eller på hvad sätt den sedermera åtkommits af städerna.

Under medeltiden voro Skanör och Falsterbo stora handelsplatser, hvilka för sin betydelse hade att tacka det indräktiga sillfiske, som bedrefs i deras närhet. Köpmän från åtskilliga tyska städer slog sig då ned ej blott i Skanör och Falsterbo, utan äfven i den kringliggande trakten och idkade där i enlighet med särskilda privilegier af danska konungar handel och fiske. Under 16:de århundradet minskades dock tilloppet af sill vid kusten af Skåne. Handels- och fiskeplatserna i städernas omnejd började därvid öfvergifvas af sina forna innehafvare, och år 1687 uppgaf magistraten i Skanör med Falsterbo uti sin till skånska reduktionskommissionen den 17 augusti sistnämnda år ingifna redogörelse för den till Skanör med Falsterbo lydande jord m. m., att

på Falsterbo »fiidh» di forna tider» funnits åtskilliga kompanihus, som ägts af de vendiska städerna, men att dessa dåmera vore ödelagda, utom ett, hvilket tillhörde »de lübkske herrar,» och äfven det ganska förfallet; hvarjämte magistraten tillade, att kronan då icke hade någon inkomst däraf.

Att äganderätten till den så kallade Skanörs ljung, hvaraf Fiddewängen eller Fidden, innan den, på sätt längre fram skall visas, uppläts åt och fördelades mellan borgarna i Falsterbo, ingick såsom en till gränserna mer eller mindre obestämd del, ännu på 1700-talet icke var ostridig, framgår, bland annat, af ett af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län den 26 juni 1764 meddeladt utslag i tvist mellan borgmästaren Magnus Grieses arfvingar och staden Skanör om bättre rätt till skatteköp af ett utanför ljungmarken beläget marsvinsfänge. Uti detta utslag förmälte sig Kungl. Maj:ts befallningshafvande ej kunna med något fullkomligt skäl och bevis inhämta, hvem äganderätten till ljungmarken egentligen tillhörde, emedan den syntes vid 1670 års jordrefning ej blifvit annorlunda ansedd än såsom en ofruktbar utmark och allmänning, hvilken således till samfäldt mulbete från äldre tider blifvit nyttjad. Kungl. Maj:t, under hvars pröfning omförmälda tvist slutligen drogs, pröfvade genom utslag den 5 augusti 1772 rättvist förklara, att den eller de, som ville vinna någon förment rätt till ljungmarken, borde därom lagligen instämma stadens invånare, och att emellertid med skatteköp af marsvinsfänget komme att innehållas. Uti utslaget framhölls, att genom Kungl. Maj:ts nådiga bref den 14 november 1766 angående flygsandens dämpande i Skåne och Halland invånarna i Skanör medgifvits rätt att så dädanefter som dittills, såsom deras enda tillgång till bränsle, betjäna sig af torftäkt på den del af Skanörs utmark, som därtill nyttjades, men att å andra delen af utmarken, som vore bevuxen med pors, hvilken hindrade den därstädes befintliga flygsandens utvidgande, porshuggning skulle vara förbjuden, samt att magistraten i Skanör borde därå hålla allvarsam hand. Häraf torde framgå, att nyttjanderätten af utmarken då innehades af staden.

Rångs, Kämpinge samt Stora och Lilla Hammars byamän anhängigjorde därefter i slutet af 1770-talet vid Skytts häradsrätt rättegång mot borgerskapet och invånarna i Skanör och Falsterbo angående, bland annat, fastställande af rågång mellan byarnas och städernas utmark på Skanörs ljung. Under rättegången hade kronans ombud, befallningsmannen Peter Berg, angående kronans enskilda rätt till ljungmarken förklarat, att han icke kunde finna några sådana fullkomliga skäl och omständigheter, som kunde ådagalägga, att ljungmarken, med någon af de tvistande parters

uteslutande, vore Kungl. Maj:t och kronan enskildt tillhörig eller så kallad kronosak. Under framhållande, hurusom ingen fråga om någon annans än parternas ömsom påstådda bättre rätt till tvisteparken kunde under rättegången komma under pröfning, tillerkände Skytts härads synerätt genom dom den 28 april 1780 byamännen äganderätt i ljungmarken. Skånska lagmanssynerätten i Malmöhus län, hvarest städerna sökte ändring i berörda dom, utlät sig genom dom den 18 augusti 1780, att som byamännens påstående ej sträckte sig längre i väster än till vissa af dem uppgifna råmärken, funne lagmanssynerätten, att tvisten ej anginge den väster om dessa märken liggande delen af Skanörs ljung, utan förklarades denna del af ljungen — hvarå Fidden är belägen — med därutanför varande lägenheter såsom en Skanörs och Falsterbo ostridiga tillhörighet. Hvad åter anginge parternas ömsom påstådda rätt till den öster om samma märken belägna delen af ljungmarken, pröfvade lagmanssynerätten rättvist och skäligt häradssynerättens dom i så måtto gilla och fastställa, att rågångarna mellan Skanör och Falsterbo socknar och utmark, å ena, samt byarnas samfälda betesmark, å andra sidan, på Skanörs ljung skulle då som i urminnes tider blifva och förblifva på i domen angifvet sätt.

Magistraten i Skanör med Falsterbo har uti sin till förberörda kommitté den 27 december 1853 afgifna redogörelse framhållit, att stadens utmark vore en dess ostridiga tillhörighet, bekräftad genom skånska lagmanssynerättens omförmälda laga kraftvunna dom.

I öfverensstämmelse med den i denna dom uttalade åskådning — att utmarken i fråga vore en stadens ostridiga tillhörighet — står det förhållande, att stadens magistrat upplåtit vissa delar af utmarken åt borgerskapet i Skanör och Falsterbo att intagas och uppodlas. Sålunda pröfvade magistraten, på ansökan af borgerskapet i Falsterbo, genom utslag den 8 maj 1797 skäligt bevilja borgerskapet i Falsterbo enskild nyttjanderätt till ett närmare angifvet område af utmarken — sedermera kartlagdt under namn af Fidden — hvilket, enligt hvad borgerskapet vid tillfället uppgaf, endast tjänade »för svinen att upprota.» Magistraten förordnade genom utslaget, att området skulle af vederbörlig landtmätare skiftas mellan borgerskapet, samt att de vid laga delningen gårdar och hus tillfallande jordlotter aldrig finge skiljas därifrån genom köp, byte eller gåfva, utan beständigt åtfölja dem såsom en tillhörighet. Genom resolution den 20 april 1798 blef detta utslag af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet fastställt.

År 1807 blef det till Falsterbo borgerskap sålunda upplåtna området, kalladt Fidden, af kommissionslandtmätaren Klercks vikarie E. M. Rosell

affattadt å karta och fördeladt mellan borgarna. Enligt beskrifningen till nämnda karta innehåller Fidden 36 tunnland 22 $\frac{1}{4}$ kappland samt har uppdelats i 46 lotter om 25 $\frac{1}{4}$ kappland hvar. Med nämnda areal finnes Fidden upptagen äfven å den af Gustaf Ljunggren, på föranstaltande af kommittén till undersökning af grunderna för städernas beskattning, år 1853 upprättade karta öfver Skanör och Falsterbo med därtill lydande ägor, af hvilken ett sammandrag torde få biläggas detta protokoll.

I detta sammanhang torde böra omförmälas, att jämväl af de delar af utmarken kring Skanör och Falsterbo, som ligger intill Skanör, upplåtelse skett. Af ett vid handlingarna i nu förevarande ärende fogadt utdrag af magistratens i Skanör med Falsterbo protokoll den 8 november 1779 framgår nämligen, att på ungefär samma villkor, som Fidden upplåtits åt borgerskapet i Falsterbo, åt borgerskapet i Skanör upplåtits vissa andra angifna områden af utmarken äfvensom ett område af Skanörs gamla stadsplan, benämndt Gässlingekroken. År 1812 blefvo sistnämnda samt två af de öfriga sålunda upplåtna områdena, nämligen de norr om Skanör belägna Tosslussan och Knäet, af E. M. Rosell affattade å karta och fördelade mellan borgarna i Skanör. Enligt å förutberörda af Gustaf Ljunggren upprättade karta tecknad beskrifning innehåller Gässlingekroken en areal af 9 tunnland 1 kappland, Tosslussan 7 tunnland 14 kappland och Knäet 25 tunnland 4 kappland. De å borgarna, gårdarna, i Skanör och Falsterbo sålunda fördelade områdena, Fidden, Gässlingekroken, Tosslussan och Knäet benämner ofvanberörda kommitté i sin omförmälda berättelse »gårdejordar.»

Förut har framhållits, hurusom under medeltiden köpmän från hansestäderna slog sig ned i trakten kring Skanör och Falsterbo och där idkade handel och fiske. Kammarkollegium har vid sitt underdåniga utlåtande fogat åtskilliga genom kammararkivets försorg verkställda afskrifter af i diplomatarium suecanum intagna, af danska konungar under 13- och 14-hundratalen utfärdade privilegiebref, hvarigenom medborgarna i städerna Lübeck, Wismar, Rostock, Demin, Stralsund, Greifswald, Stettin och Anclam, med afseende å sin handel å och sin vistelse i och vid (apud) Skanör och Falsterbo, tillförsäkrats vissa rättigheter, nämligen att tullfritt föra varor till Skanör och Falsterbo, att sälja varor å marknaderna därstädes, och att hafva egna fogdar med särskild domsrättighet. För öfrigt har kammarkollegium beträffande frågan om de forna handels- och fiskeplatserna i dessa trakter åberopat en af Dietrich Schäfer i Halle 1887 utgifven afhandling »Das Recht des lübeckischen Vogts auf Schonen», däruti Schäfer på ett ingående sätt behandlat fiske- och handelsplatserna vid de skånska kusterna under medeltiden.

I kapitlet VI »Die Fitten und Läger» af inledningen till detta arbete uppgifver Schäfer, att det måste antagas, att deltagarna i det skånska fisket och besökarna vid de skånska marknaderna sedan äldsta tider under sina uppehåll i Skåne nyttjat bestämda platser. Fiskrarna hade sina platser, »die Läger», vid stränderna och köpmanfolket sina, »die Fitten», omkring och mellan Skanör och Falsterbo. Schäfer uppräknar öfver tjugu tyska städer, om hvilka man vet, att de innehaft handelsplatser omkring Skanör och Falsterbo. I allmänhet synas i de särskilda privilegiebrefven ej hafva förekommit direkta upplåtelse af till gränserna bestämda områden. Icke något af de privilegiebref, hvaraf genom kammararkivets försorg afskrifter kunnat verkställas, innehåller sådan upplåtelse. Schäfer anför emellertid ett par exempel på dylika upplåtelse. Så heter det i förenämnda kapitel af hans berörda arbete: »Köpmännen från Danzig grundade sina anspråk på konung Waldemars förläning af den 28 januari 1370, som gaf dem ett fitt (vittam) »på fältet vid Falsterbo (in campo nostro Falsterbothe) gränsande till lübeckarnas fitt på ena sidan och på den andra till danskarnas, beläget i närheten af hafvet och innehållande i längd 80 alnar och i bredd 290 alnar». Med ledning af de särskilda privilegiebrefven och i danska och tyska arkiv förvarade urkunder och andra handlingar har Schäfer sökt bestämma de i trakten kring Falsterbo belägna handelsplatsernas läge samt å en vid arbetet fogad karta, hvaraf ett aftryck torde få biläggas detta protokoll, sammanfattat det resultat, hvartill han genom sina undersökningar kommit. Angående tillförlitligheten af dessa undersökningar uppgifver Schäfer, att det naturligtvis icke kunde vara tal om att i detalj fullkomligt säkert bestämma de särskilda platsernas gränser, men att det syntes honom höjdt öfver hvarje tvifvel, att fiske- och handelsplatserna i hufvudsak varit så belägna, som berörda karta utvisade. Emellertid synes det, såsom kammarkollegium påpekat, af en jämförelse mellan den af Schäfer uppgjorda planen öfver de gamla fiske och handelsplatserna vid Falsterbo och berörda af Gustaf Ljunggren upprättade karta öfver Skanör och Falsterbo framgå, att Fidden eller Fiddevången åtminstone hufvudsakligen utgöres af delar af de områden, som i egenskap af handelsplatser, »Fitten», fordom innehaft af städerna Stralsund, Lübeck, Danzig samt möjligen Rostock. Hvad beträffar handels- och fiskeplatserna vid Skanör uppgifver Schäfer, att man icke känner deras gränser och öfverhufvud endast undantagsvis deras läge. På grund af den i ärendet verkställda utredningen har kammarkollegium anfört följande. Ehuru staden Skanör med Falsterbo icke syntes kunna styrka, på hvad sätt den jord, som af staden innehades, kommit i dess ägo, syntes staden likväl få anses hafva äganderätt till all jord,

om hvilken annat förhållande ej kunde påvisas. Beträffande den del däraf, som benämndes Fiddevången, finge det emellertid anses ådagalagd, att densamma eller åtminstone största delen däraf blifvit af danska kronan till vissa tyska städer i äldre tider upplåten. Vare sig dessa upplåtelser afsett ägande- eller allenast nyttjanderätt till de upplåtna områdena syntes de, sedan de på grund af förändrade förhållanden af sina nye ägare eller innehafvare såsom värdelösa öfvergifvits, hafva bort återfalla till svenska kronan, som på grund af freden i Roeskilde måste anses hafva trädt i danska kronans rätt och ställe. Den omständighet, att borgerskapet i Falsterbo — låt vara efter medgifvande af magistraten i Skanör med Falsterbo samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet — satt sig i besittning af och mellan sig fördelat ifrågavarande område, hade, enligt kollegii förmenande, icke kunnat medföra någon förändring till stadens förmån af äganderätten till detsamma, utan hölle kollegium före, att Kungl. Maj:t och kronan fortfarande kunde göra anspråk på äganderätten till området. På grund af hvad sålunda anförts, ansåge sig kollegium icke böra underlåta att ifrågasätta, huruvida icke Kungl. Maj:t kunde finna anledning hafva förekommit att anbefalla kammaradvokatfiskalsämbetet att vidtaga de åtgärder, som kunde finnas vara erforderliga för betryggande af kronans äganderätt till området.

Justitiekanslersämbetet förmåler sig hafva inhämtat, att i allmänhet af rådstufvurätten i Skanör med Falsterbo lagfart meddelats å och in-teckning beviljats i »hus och tomt med tillhörande gårdejord». Dessa ordalag kunde tolkas på två sätt, nämligen antingen så, att lagfarten och in-teckningen afsett allenast huset och tomt och att orden »med tillhörande gårdejord» endast utgjorde ett beskrifvande tillägg, eller också så, att orden »hus och tomt med tillhörande gårdejord» betydde detsamma som »hus och tomt och tillhörande gårdejord» och att således lagfarten och in-teckningen afsåge äfven gårdejorden. Omöjligt kunde icke anses, att domstolarna vid en eventuell tvist om äganderätten till gårdejordarna skulle komma att tolka de i lagfarts- och in-teckningshänseende sålunda meddelade besluten så, att de borde afse äfven gårdejorden. Godkändes denna uppfattning, kunde sannolikt vissa gårdejordsinnehafvare, om de vore i god tro, på grund af förordningen om tjuguarig häfd den 22 april 1881 göra anspråk på äganderätt till de gårdejordar, de innehade. Att af hvad hittills i ärendet förekommit bedöma, huruvida god tro förefunnes eller ej, vore vanskligt. Omständigheter funnes, som talade emot, att innehafvarna af gårdejordarna vore i god tro med afseende å äganderätt till dessa, såsom, bland annat, den omständigheten, att de för att få de i ansökningen af-

Justitiekans-
lersämbetets
yttrande den
31 januari
1906.

sedda jordarnas försäljning till stånd ansett sig behöfva hos Kungl. Maj:t göra den nu föreliggande underdåniga ansökningen. Dessa omständigheter kunde dock icke anses alldeles utesluta möjligheten af god tro.

Härefter anför justitiekansleren, att han för egen del, i likhet med kammarkollegium, hade den uppfattningen, att på de af kollegium anförda skäl Kungl. Maj:t och kronan kunde göra anspråk på äganderätten till gårdejordarna, men med hänsyn ej mindre därtill, att, såsom af det förut sagda framginge, på grund af förenämnda förordning hinder kunde möta för Kungl. Maj:t och kronan att numera göra denna sin rätt gällande, än äfven därtill, att gårdejordarna möjligen besvärades af in-teckningar, å hvilka, jämlikt samma förordning, talan ej vidare kunde föras, ansåge sig böra ifrågasätta, huruvida icke nu angifna förhållanden i förening med den omständigheten, att gårdejordarna, såvidt af handlingarna kunde bedömas, icke behöfdes för något statsändamål, kunde anses utgöra giltig anledning för Kungl. Maj:t och kronan att till förmån för staden afstå från den rätt Kungl. Maj:t och kronan kunde äga till gårdejordarna. Ett dylikt förfogande öfver dem skulle med all sannolikhet lända till båtnad för staden och dess i knappa omständigheter lefvande invånare samt därigenom äfven medelbart för staten.

Magistraten i Skanör med Falsterbo har meddelat, att för de jordlotter, som i ansökningen afsåges, sökandena betingat sig en köpeskilling af, enligt uppgift, 600 kronor för tunnland, men att, om, såsom i framtiden kunde komma att ske, sagda jordlotter försåldes till villatomter, desamma borde betinga ett väsentligen högre värde.

Vid olika tillfällen i senaste tid har Kungl. Maj:t på ansökan af allmänna rådstugan i Skanör med Falsterbo, jämlikt särskilda dess beslut, tillåtit staden att afhända sig vissa delar af den jord, som i det föregående berörts. Så har Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 25 november 1898 funnit godt förklara hinder icke möta för Skanör med Falsterbo att af stadens gemensamma mark upplåta dels nödig mark för banvall och stationsplan för omförmälda järnväg från Hvellinge station till Skanör med Falsterbo, dels ock 35 hektar för anläggning af en hafsbadanstalt vid Falsterbo, samt genom nådigt bref den 10 oktober 1902 medgifvit staden, att för anläggning af en hafsbadanstalt vid Falsterbo af stadens gemensamma mark ytterligare upplåta ett område om minst 70 hektar. Därjämte har Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 20 april 1897 förklarat staden Skanör med Falsterbo berättigad att, i den ordning gällande författning om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof stadgade, till sig lösa de fastigheter och fastighetsandelar, som för reglering af gator, torg och allmänna platser

enligt den för Falsterbo gällande plan erfordrades, jämte de gårdejordar, som vore förenade med tomter, hvilka i sin helhet komme att inlösas. Vid behandlingen af dessa ärenden har sålunda icke ifrågasatts, att Kungl. Maj:t och kronan skulle äga någon rätt till de däruti afsedda områden.

På sätt af den föregående redogörelsen framgår, skulle kronans anspråk på ifrågavarande område, Fiddevången eller Fidden, vara att härleda därifrån, att äganderätten till området, hvilket under 1300-talet af danska kronan öfverlämnats eller upplåtits till nyttjande åt vissa af de tyska hansestäderna, genom freden i Roeskilde öfvergått från den danska kronan till den svenska. Äfven om så vore förhållandet och hvad i tidigare tvister angående förfoganderätt öfver området förekommit, icke finge anses innebära ett afstående från denna kronans rätt, synes mig tillräcklig anledning icke föreligga att nu, efter flera hundra år, genom en rättegång söka återvinna området till kronan.

Departements-
chefens
yttrande.

Den ekonomiska fördel för Kungl. Maj:t och kronan, som genom en dylik åtgärd kunde vara att vinna, måste i allt fall anses obetydlig i jämförelse med de intressen, som häraf skulle beröras. För att emellertid för framtiden förebygga anledning till tvister eller osäkerhet rörande rättsförhållandena, anser jag, att Riksdagens samtycke bör inhämtas till ett afstående från kronans sida af anspråket på äganderätt till området i fråga.»

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling denna framställning blifvit öfverlämnad, har icke haft något att emot densamma erinra, hvadan utskottet hemställer

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 30 april 1906.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.